

References

1. Baranov N. A. *Sovremennaja demokratija: jevoljucionnyj podhod* / N. A. Baranov. – SPb.: Balt. gos. tehn. un-t., 2007. – 208 s.
2. Andrijenko V. Ju. *Statystychni indeksy v ekonomichnyh doslidzhennjah* / V. Ju. Andrijenko. – K., 2004.
3. Jakovljevič M. V. *Kartyna suspil'no-politychnyh peretvoren' u postsocialistychnyh kraj'nah zgidno z indeksamy demokratyzacii* [Elektronnyj resurs] / M. V. Jakovljevič, O. G. Gumenjuk. – Rezhym dostupu: aleph.ukma.kiev.ua/e-lib/Mahisterium/MAG_ISSUE46_2012_polityk/09_yakovlyev-gumenjuk.pdf. – Nazva z ekrana.
4. Cutright Ph. *National Political Development: Measurement and Analysis* // *American Sociological Review*. – 1963. – Vol.28. – 11.
5. Polity IV Project: *Political Regime Characteristics and Transitions, 1800–2008* [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.systemicpeace.org/polity/polity4.htm>. – Nazva z ekrana.
6. Vanhanen T. *Prospects of Democracy* / T. Vanhanen. – A Study of 172 Countries. – London, 1997.
7. Kryvoruchko O. I. *Indeksy suspil'no-politychnyh peretvoren' na postradjans'komu prostori: porivnjal'nyj analiz* [Elektronnyj resurs] / Kryvoruchko O. I. // *Magisterium*. – 2014. – T.58: *Politychni studii*. – S.77–82.
8. World Competitiveness [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.worldcompetitiveness.com/>. – Nazva z ekrana.
9. Human Development Index (HDI) [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/>. – Nazva z ekrana.
10. Corruption Perceptions Index [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.transparency.org/research/cpi/>. – Nazva z ekrana.
11. UN E-Government. UN [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www2.unpan.org/egovkb/>. – Nazva z ekrana.
12. Reporters Without Borders [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://en.rsf.org/>. – Nazva z ekrana.
13. Economist Intelligence Unit [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.eiu.com/>. – Nazva z ekrana.
14. Vision of Humanity. Global Peace Index [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.visionofhumanity.org/#/page/indexes/global-peace-index>. – Nazva z ekrana.
15. Country RepTrak [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.reputationinstitute.com/country-retrak>. – Nazva z ekrana.
16. Country Brand Index [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.futurebrand.com/think/reports-studies/cbi/>. – Nazva z ekrana.
17. Gallup. Well-being [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.gallup.com/poll/wellbeing.aspx>. – Nazva z ekrana.
18. Gender Parity [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.weforum.org/issues/global-gender-gap>. – Nazva z ekrana.

Mudryk Yu. S., *doctor of philosophy in political science, professor of department of international information and country studies of Khmelnytskyi National University (Ukraine, Khmelnytskyi), yurij.mudryk@gmail.com*

Indexes in political analysis (in the context of the study countries)

The features of the expert assessment of the socio-political processes in political analysis are examined. Justification for use of quantitative indicators in the study of country development is made. We systematized the basic integrated indicators, which are part of the modern tools of political analysis.

Keywords: *index, political analysis, quantitative indicator of the development of the country.*

Мудрик Ю. С., *кандидат политических наук, доцент кафедры международной информации и страноведения, Хмельницкий национальный университет (Украина, Хмельницкий), yurij.mudryk@gmail.com*

Индексы в политическом анализе (в контексте исследования развития стран)

Исследуются особенности экспертной оценки социально-политических процессов в политическом анализе. Обосновывается целесообразность и оправданность использования количественных показателей в исследовании развития стран. В работе систематизированы основные интегральные показатели, которые являются частью современного инструментария политического анализа.

Ключевые слова: *индекс, политический анализ, количественный показатель, развитие страны.*

* * *

УДК 328.185

Шайхалієва Ю. А.,
аспірантка, Київський національний
університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), yunasheikh@gmail.com

КОРУПЦІЯ ЯК ПОЛІТИКО–ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ

Визначено сутність та особливості феномену корупції як політико–правового явища. Особлива увага приділена виявленню розбіжностей між офіційним та науковим тлумаченням понять «корупція» та «політична корупція».

Через дослідження концепцій зарубіжних і вітчизняних учених щодо природи корупції та політичної корупції, проаналізовано специфіку політичної корупції, її відмінності від інших видів корупції за суб'єктами, їх цілями, змістом і характером дій.

Для розкриття логічного взаємопереходу історичних стадій суспільно–політичного ставлення до проблеми політичної корупції було застосовано діалектичний метод дослідження; структурно–функціональний метод – для дослідження корупції як багатаспектного, системного явища через виявлення її складових та надання їм якісних характеристик.

Також досліджуються особливості політико–правового регулювання боротьби з корупцією в Україні та зарубіжних країнах.

Ключові слова: *корупція, політична корупція, політична поведінка, політичний процес, демократичні інститути, хабарництво, політична відповідальність, криміналізація влади, антикорупційна політика.*

Протягом останніх років тема політичної корупції в Україні набула особливої гостроти. Масштаб поширення цього явища у владних і політичних інститутах дозволяє характеризувати політичну корупцію як невід'ємний атрибут їх повсякденної діяльності. Політична корупція охопила всі гілки та інститути державної влади, місцевого самоврядування і є головною перепоною на шляху подальшого розвитку України, як повноцінної демократичної держави. Можна стверджувати, що саме політична корупція стала головною причиною політичних криз 2006–2009 рр., а в ширшому контексті – не дозволила Україні використати шанс на здійснення радикальної внутрішньої модернізації і наближення до європейських стандартів у різних сферах, що виник після президентських виборів 2004 р.

Політична еліта України виявилася не готовою сприйняти некорумпований стиль політичної поведінки і владної діяльності, а відтак – не готовою до повномасштабної і, головне, реальної протидії політичній корупції. Внаслідок цього, звинувачення у політичній корупції стали лише інструментом політичної боротьби та публічної риторики політиків.

Політична корупція підживлюється відсутністю системних реформ у різних сферах і в свою чергу відсуває перспективи їх здійснення.

Та немає жодних виправдань для скоєння корупційних злочинів. Той факт, що корупція повсюди, не зменшує нашої відповідальності перед обличчям моралі, ефективного функціонування уряду в державі, або особистого інтересу до виживання. Корупція існує у строкатості своїх проявах, як існує величезна кількість різних людей, як хамелеон вона постійно змінює свій вигляд.

Не зустрівачи реальної протидії, політична корупція з девіантної поведінки поступово стала нормою стосунків у державних і політичних колах. У системі влади утворилися «ієрархічні корупційні піраміди» і «замкнені корупційні цикли», до яких залучені представники різних владних інститутів. Живильним ґрунтом політичної корупції є діяльність найбільш потужних фінансово–політичних груп та структур тіньової економіки, які мають достатні ресурси для тіньового фінансування політики і такого ж впливу на владу.

Політики та державні діячі забезпечили себе від політичної відповідальності. Канали впливу громадян на владу практично заблоковані. Система виборів до Парламенту та більшості органів місцевого самоврядування не дозволяє виборцю впливати на їх персональний склад. Практично неможливо реалізувати право громадян на організацію і проведення референдумів, так само, як і здійснити процедуру імпічменту Президента чи притягнути народного депутата до кримінальної відповідальності.

Найбільш вразливими до політичної корупції виявилися органи, які мають бути першими у протидії їй – суди та правоохоронні структури. За умов внутрішньої корумпованості, під дією різновекторних владних і політичних впливів, вони не здатні повноцінно виконувати функції з протидії політичній корупції.

Політична корупція відрізняється від бюрократичної можливістю її суб'єктів впливати на формування «правил гри», змінюючи їх відповідно до власних цілей та інтересів. Передусім, це стосується Конституції як основного законодавчого акту, який Верховна Рада наділена повноваженнями змінювати, а фактично й приймати. Так, відповідний напрям діяльності Парламенту є вразливим до політично корупційних проявів. Можна говорити і про те, що вразливим є і процес прийняття законодавчих актів, що вноормують виборчий процес, статус і повноваження тих чи інших владних структур, порядок здійснення державою та її окремими інститутами певних функцій.

Політична корупція має місце, коли забувається, що служіння інтересам держави і суспільства вимагає підготовки та самозречення, коли немає відповідності між тим, що проповідується, і тим, що здійснюється. Особливо небезпечних обсягів дане явище набуває тоді, коли вищі посадовці зловживають державною владою та поводять себе нечесно в процесі прийняття рішення, – в такому ключі говорив про корупцію міністр юстиції Нідерландів, виступаючи в червні 1994 р. на конференції європейських міністрів у Мальті [23, с. 41].

На основі опрацьованого матеріалу, можна говорити про те, що політична корупція існує впродовж багатьох тисячоліть. Тоді дослідники не виокремлювали такого поняття, як «політична корупція» і всі її прояви характеризували просто як «корупційні». Однак, сьогодні, ми вже можемо виокремити такі приклади і розглянути прояви саме «політичної корупції».

Так, перші згадки про політичний аспект корупції були зафіксовані в якнайдавніших з відомих людству пам'яток державності – архівах Стародавнього Вавилону, які відносяться до другої половини XXIV ст. до н.е. в епоху шумерів і семітів Цар Лагаша (стародавнього міста-держави в Шумері на території сучасного Іраку) реформував державне управління з метою припинення зловживань своїх чиновників і суддів, а також зменшення здривства незаконних винагород у храмового персоналу з боку царської адміністрації, зменшення і впорядкування платежів за обряди [4, с. 94].

Достатньо обширні відомості про політичну корупцію містяться в античній спадщині. Плутарх приписував королю Македонії Плипу II (правив в 359–336 рр. до н.е.), батькові Олександра Македонського, крилатий вираз – «не існує таких високих кріпосних стін, через які б неможливо було перебраться ослу, пов'яченому золотом» [9, с. 46]. Найбільші старогрецькі філософи Платон і Арістотель у

своїх роботах неодноразово згадували про розкладаючу і руйнуючу дію зловживання владою і хабарництва на економічне, політичне і духовне життя суспільства.

Також Арістотелю приписується вживання терміну «корупція» стосовно політики тиранії як неправильної, зіпсованої, тобто корумпованої форми монархії [17, с. 64]. Боротьбу з корупцією Арістотель розглядав як основу забезпечення державної стабільності: «Найголовніше при всякому державному ладі – це за допомогою законів і решти розпорядку влаштувати справу так, щоб посадовцям неможливе було наживатися» [1].

Міститься згадка про політичний аспект корупції і в найбільшому пам'ятнику римського права – Законах дванадцяти таблиць: «Таблиця IX. 3. Авл. Геллій, Аттичні ночі, XX. 17: Невже ти вважатимеш суворим ухвалу закону, що карає стратою того суддю або посередника, які були призначені при судообговоренні [для розгляду справи] і були викриті у тому, що прийняли грошову винагороду у справі?» [3, с. 93].

За прийнятим визначенням американського політолога Гарольда Ласуелла, у політичному сенсі корупція є порушенням загального, спільного інтересу в угоду перевагам приватності. Тобто, відносини політичної корупції – не банальне правопорушення, бо її поширення вражає основи публічної політики, зачіпає інтереси суспільства, яке конституційно проголосило принципи демократії, правової і соціальної держави [13].

В Україні термін «політична корупція» увійшов до політичного лексикону у 2006–2009 рр., які характеризувалися постійними конфліктами між вищими владними інститутами держави та гострими політичними кризами. На найвищому державному рівні звинувачення в політичній корупції вперше прозвучали з вуст Президента України В. Ющенка й були адресовані Верховній Раді України V скликання. У своїй прес-конференції «Відповідальність. Законність. Вибір народу», 12 квітня 2007 р. Президент України В. Ющенко наголосив: «Те, що сталося в березні цього року, це та сама маніпуляція, тільки маніпуляція мандатами, за якими стоять голоси виборців. Міграція народних депутатів з однієї фракції до іншої, по суті, скасовує вибори частково в тій чи іншій умовно взятій території. І тому, якщо ми говоримо про витоки цього процесу, витоки політичної кризи в Україні, в основі її лежить парламентська криза, в основі лежать ті нелегітимні процеси, які стають нормою, певною традицією в українському Парламенті. За цим стоїть не просто технічна міграція – за цим стоїть політична корупція. На політичній корупції вибудовувати демократичні перспективи нації неможливо... Політична корупція стала проблемою для нації. Корупція, яка починається у стінах парламенту, політична, вона доходить до кожної селищної ради, до кожної людини, вона зачіпає ваші інтереси» [14].

Саме в цей період суспільство отримало найбільше інформації про політично корупційні дії вищих посадових осіб, владних інститутів, політичних партій та їх парламентських фракцій. Звинувачення в політичній корупції стали поширеним засобом публічного з'ясування стосунків між політиками.

Внаслідок цього відбулася певна політизація самого терміну «політична корупція», а також – почасті невиправдане розширення контексту його вжитку.

Поняття «політична корупція» у законодавстві України не дефіноване, її складно формалізувати. На законодавчому

рівні визначено загальне поняття «корупція». У законі України «Про засади запобігання та протидії корупції» від 7 квітня 2011 року корупція визначається у сенсі використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей [8].

Дана концепція лежить у контексті підходу Генеральної Асамблеї ООН, яка позначає корупцію як зловживання службовим становищем для досягнення особистого чи групового зиску, а також незаконне отримання державними службовцями вигоди у зв'язку зі службовим становищем.

Загальноприйнятого визначення політичної корупції немає як у вітчизняних і зарубіжних теоретичних працях з відповідної проблематики, так і в обігу різних організацій і структур, які здійснюють практичну діяльність у сфері протидії корупції. Проте, в нашому законодавстві до сих пір не має визначення даного терміну.

Доволі прийнятним можна вважати визначення політичної корупції, дане Л. В. Астаф'євою: «Незаконне використання посадовими особами свого статусу або можливостей, що впливають з нього в інтересах інших осіб з метою отримання особистої вигоди» [2, с. 121].

Експерти Українського національного центру політичних досліджень використовують поняття «політична корупція» для позначення відносин неправомірного обміну ресурсами з групами впливу задля розширення приватного владного впливу, внаслідок чого руйнуються демократичні процедури та інститути, завдається шкода суспільному інтересу. Політична корупція несе серйозну загрозу демократії, тому що руйнує довіру як ключовий елемент легітимації влади [22, с. 4].

Дослідники з Центру Разумкова у своєму аналізі політичної корупції звертають увагу на кілька її головних аспектів [7]:

- суб'єкти (в наведених визначеннях – особи, наділені політичною владою, чиновники);
- цілі – отримання особистих вигод, приватних благ;
- зміст дій – конвертація колективних благ (ресурсів) у приватні за допомогою влади;
- характер дій – зловживання, нелегітимні дії, порушення певних визначених законом норм.

Водночас, наведені визначення не забезпечують належного розмежування між політичною і «звичайною» (бюрократичною) корупцією. Необхідність такого розмежування має першочергове значення для аналізу цього явища та вироблення шляхів протидії йому.

Наприклад, за оцінкою Джозефа Лаполамбері, політичною корупцією є такі дії, що здійснюються державними діячами, коли вони порушують визначені законодавством засади і рамки своєї діяльності в обмін на персональну вигоду [22, с. 3].

Головним критерієм розмежування політичної і бюрократичної видів корупції є їх місце у процесі вироблення та реалізації політики. Вважається, що політична корупція притаманна стадії вироблення

політики (прийняття політичних рішень, створення «правил гри»), тоді як бюрократична («звичайна», «дрібна») – притаманна стадії імплементації політики (реалізації відповідних рішень).

Запровадження цього критерію зумовлюється відмінностями в характері політичних (нормотворча діяльність) і бюрократичних (адміністративно-розпорядницька діяльність) функцій. Так, суб'єкти політичної корупції можуть використовувати владу для встановлення правових норм, які відповідають їх приватним інтересам, закладати «обхідні шляхи» для ігнорування інших норм тощо. Корупційні ж дії суб'єктів бюрократичної корупції є порушенням встановлених норм і правил.

Водночас, це розмежування не є досить чітким, зважаючи на проблематичність розмежування між політичними та адміністративними функціями в цілому, а в українських реаліях – з огляду на відсутність чіткого законодавчого розрізнення політичних та адміністративних посад і можливість поєднання політичних та адміністративних функцій в обов'язках однієї посадової особи (що є нормальною практикою для посадових осіб вищого рівня).

Такий висновок підтверджується даними експертного опитування, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова з 23 вересня по 7 жовтня 2009 р. (Опитано 102 експерти в усіх регіонах України).

Так, переважна більшість (73,5%) опитаних експертів вважають, що політична корупція існує як на рівні формування державної політики, так і на рівні її реалізації; а лише на рівні формування – 20,5% [7].

Політична та бюрократична корупція можуть існувати як окремо одна від одної, так і перебувати у функціональному зв'язку. Такий зв'язок виникає тоді, коли бюрократична корупція стає елементом «піраміди вилучення», створеної шляхом політично корупційних дій (ця схема передбачає акумуляцію дрібних хабарів на верхівці корупційної схеми). Однак, навіть за умов відсутності схем, в яких поєднуються бюрократична та політична корупція, остання сприяє поширенню бюрократичної, оскільки «інфікує» нижчі шаблі посадовців, які наслідують грабіжницькі зразки чи навіть отримують відповідні інструкції від своїх керівників» [18, с. 11].

Зазначена особливість політичної корупції зумовлює і специфіку підходів до боротьби з нею. Тоді як протидія бюрократичній корупції зазвичай охоплює «...аудит, законодавство та інституційні заходи, то руйнівним наслідком політичної корупції не можна протидіяти лише адміністративними засобами. Специфіка цього виду корупції як політичної вимагає радикальних політичних реформ» [21, с. 4], системи стримувань і протипа, глибокої демократизації.

Зважаючи на наведене, розрізнення політичної і бюрократичної корупції за характером функцій її суб'єктів – формування державної політики (або прагнення до отримання статусу, який передбачає таку функцію – якщо йдеться про політичні партії або про кандидатів у період виборчих кампаній) чи її реалізацію, в цій доповіді береться до уваги, проте застосовується в кожному конкретному випадку окремо.

Суддя Конституційного Суду України Микола Мельник, будучи експертом Центру Разумкова, у своїй

статті «Політична корупція: сутність, чинники, засоби протидії» зазначає, що за статусом до суб'єктів політичної корупції можуть бути віднесені ті особи, які безпосередньо причетні до вироблення та організації здійснення державної політики в різних сферах і на різних рівнях [12].

На загальнодержавному рівні – це, насамперед, державні та політичні діячі, якими, зокрема, є Глава держави, керівники та члени найвищих органів державної влади, керівники центральних органів виконавчої влади, народні депутати України, керівники політичних партій. До цієї категорії суб'єктів слід також віднести керівників і членів державних органів, які не належать до жодної з гілок державної влади та, маючи конституційний статус, діють як незалежні органи (Центральна виборча комісія, Вища рада юстиції, Рахункова палата та ін.). Виходячи з правового статусу та реального впливу на здійснення повноважень державними та політичними діячами, до суб'єктів політичної корупції можна також віднести державних службовців першої і певною мірою – другої категорій (зокрема, заступників міністрів і керівників інших центральних органів виконавчої влади, радників і помічників найвищих посадових осіб).

На регіональному рівні (область, місто) до таких суб'єктів можуть бути віднесені керівники місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також депутати обласних і міських рад, тобто ті, на кого на регіональному рівні покладається організація забезпечення реалізації державної політики на місцях. Віднесення цих осіб до суб'єктів політичної корупції є певною мірою умовним, оскільки вони не є власне політиками. Однак при цьому вони в області чи місті репрезентують державну владу, є головними провідниками державної політики в регіонах країни.

Високопосадовий статус зазначених осіб априорі надає скоєним ними корупційним діянням політичного характеру, навіть якщо вони вчиняються винятково з особистих (не політичних) мотивів. У цьому випадку визначальним є офіційний статус суб'єкта правопорушення, що передбачає наявність у нього політичних та/або великих владно-розпорядчих (державних) ресурсів. Можливість неправомірного використання політичних і державних владних повноважень дозволяє вважати політичну корупцію особливим видом зловживання владою. У результаті політичної корупції відбувається обмін (у неправомірний спосіб) політичних і державних ресурсів на ресурси іншого роду: політичну підтримку, матеріальні блага, інші особисті та політичні вигоди.

За суб'єктами можна визначити сферу поширення політичної корупції – це сфера політики та вищий рівень державного та регіонального управління.

Суб'єкти політичної корупції можуть бути як індивідуальними (окремі політики, посадові особи), так і колективними (політичні партії, депутатські фракції) [12]. У світовій антикорупційній практиці до суб'єктів політичної корупції можуть бути віднесені і державна бюрократія чи уряд певної країни в цілому. Та обставина, що суб'єктами політичної корупції можуть бути колективні суб'єкти, ускладнює життя санкцій проти них і, відповідно, боротьбу з цим явищем.

З позицій функціонального підходу, суб'єкти політичної корупції можуть бути умовно поділені на чотири групи:

1) Перша група – принципали. Потенційними принципалами є особи, наділені повноваженнями приймати політичні рішення або брати безпосередню участь у прийнятті таких рішень. За ухвалення рішень вони отримують хабарі або інші послуги, а також слугують «політичним дахом» для клієнтських груп та інших суб'єктів. В Україні до принципалів слід віднести політичні партії, народних депутатів, Президента України, керівників центральних органів виконавчої влади, суддів вищих судів.

2) Друга – державні агенти. До таких суб'єктів відносять осіб, наділених повноваженнями, як правило, в судовій і виконавчій владі, правоохоронних органах. Вони приймають необхідні адміністративні рішення за хабарі та інші послуги.

3) Третя – клієнти. Як правило, це великі бізнес-групи, олігархи, які замовляють необхідні рішення та послуги, інвестують кошти в політиків з метою отримання прибутку або інших переваг. Це також можуть бути великі організовані кримінальні угруповання. Ці суб'єкти виконують роль хабародавців. Також вони виробляють «кров», що живить корупційні схеми – тіньові кошти.

4) Четверта – посередники, якщо корупційна схема допускає їх існування (помічники народних депутатів, працівники апаратів вищих посадових осіб держави, адвокати тощо). Цінність посередників визначається їх можливостями входження до «системи», вмінням знаходити та підтримувати особисті зв'язки, досвідом, наявністю сильних покровителів.

Іноді суб'єктами політичної корупції можуть бути недобросовісні виборці. Вони стають учасниками корупційних схем за умови свідомого продажу власних голосів або участі в різних схемах, спрямованих на викривлення дійсних результатів виборів («каруселі», масові голосування за відкріпними талонами тощо).

Головним критерієм «цінності» суб'єкта слугує його ринковий потенціал та ефективність, який полягає у створенні корупційних мереж – найбільш рентабельних організацій, що охоплюють різні групи суб'єктів. Чим менш вірогідними є викриття та покарання, ризику від можливого «кидка» партнерів, тим меншими будуть витрати та більшою – рентабельність.

Так, доцільним можна вважати наступне визначення «політичної корупції» – це нелегітимне використання учасниками політичного процесу та носіями публічної влади їх можливостей і повноважень з метою отримання особистих чи групових вигод (ренти) [7].

При цьому, вигода (рента) може мати будь-який характер – від безпосередньо матеріального до символічного (влада заради влади, соціального престижу тощо), а механізми використання повноважень (можливостей) можуть набувати протиправних форм.

Водночас, специфіка політичної корупції як явища не дає можливості чітко кваліфікувати деякі дії або наміри політичних сил як політично корупційні, а лише розглядати як варіант – наявність у них політично корупційних мотивів (насамперед, маючи на увазі такі цілі політичної корупції, як збереження чи розширення влади). Класифікувати певні дії суб'єктів і відносити їх до політичної корупції можна лише після того як вони відбулися і видимим є результат та наслідки цих дій.

Таким чином, існує можливість здійснення суб'єктами політичних дій, які за своїм характером є корупційними,

але водночас – не є правопорушеннями. Відповідно, певні прояви політичної корупції можуть не передбачати юридичної відповідальності, а лише політичну чи моральну. Зазначені особливості значною мірою обмежують можливості впровадження терміну «політична корупція» у правове поле, ускладнюють оцінку реального рівня політичної корупції та протидію їй.

З аналітичної точки зору, певна окремо взята дія суб'єкта (посадової особи, політичної сили тощо) може не мати безпосередніх ознак політичної корупції. Проте, вона може набути таких ознак будучи вміщеною до ширшого контексту дій (корупційної політичної схеми), спрямованих на збереження (розширення) влади.

Як відзначає американський дослідник Джеймс Джекбс, – починаючись у політичній системі, в ядрі держави, політична корупція запускає аналогічні механізми на інших рівнях, легітимізує порядок всюдозволеності. Тоді як у розвинених демократичних суспільствах втрата віри в чесну і відкриту політику і відсутність довіри до політиків і партій підривають основи демократії і легітимність її інститутів, то у перехідних суспільствах політична корупція загрожує власне життєздатності демократії і робить нові інститути демократії уразливими і недієздатними. За цього як у розвинених, так і перехідних демократіях політична корупція сприяє відчуженню між державою і суспільством і підсилює аномію у суспільстві [19, с. 83].

У сучасних демократичних державах склалася певна система заходів по боротьбі з корупцією, заснована на визнанні права громадянина на чітке виконання державними службовцями своїх обов'язків. У межах антикорупційної політики розробляються як заходи запобіжного характеру, спрямовані на її попередження, так і засоби кримінально-правового впливу на осіб, що порушили відповідні заборони [1, с. 16].

Як попередження корупції, так і боротьба з цим явищем за допомогою правоохоронних заходів включають широкий перелік функцій у різних областях. Розглядаючи можливість створення спеціалізованого інституту, країнам, перш за все, необхідно вивчити повний спектр цих функцій, включаючи наступні: 1) розробка політики, аналітичні дослідження, моніторинг та координація; 2) ще одна важлива функція полягає в координації міжнародного співробітництва; 3) опередження корупції в структурах влади – вироблення конкретних норм і обмежень, що відносяться до державних службовців, а також застосування дисциплінарної відповідальності за їх недотримання; 4) освітня та просвітницька функція; 5) розслідування та кримінальне переслідування випадків корупції.

Політична воля влади є головним чинником успішності протидії корупції. Брак політичної волі значною мірою є наслідком власної причетності вищих владних інститутів держави та їх окремих представників до політично корупційних дій, їх зацікавленості в тих чи інших проявах політичної корупції або навіть корупційних схемах.

Для уряду країни, що вирішив боротися з корупцією, не менш важливим залишається завдання формування у думці людей «нульового рівня толерантності» до корупції.

Ефективна боротьба проти політичної корупції також вимагає належного законодавчого забезпечення, формування дієвої системи державних органів, забезпечення належного координування формування та реалізації антикорупційної політики, превентивні заходи запобігання корупції, а також її подолання.

Беручи до уваги всі проблеми та недоліки подолання політичної корупції в країнах, які встали на цей шлях, Україна, інтегруючи досвід провідних країн світу, має виробити власну модель, що враховуватиме історичні та культурні цінності, котрі виникли на її теренах, є природними для політичної свідомості наших громадян.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Сочинения. Т.4. – М., 1984. – 547 с.
2. Астафьев Л. В. К вопросу о понятии коррупции // Коррупция в России: Состояние и проблемы: Материалы научно-практической конференции (26–27 марта 1996 г.). – М.: Москов. ин-т МВД РФ, 1996.
3. Бартошек М. Римское право. Понятие, термины, определения. – М., 1989.
4. Большая советская энциклопедия. Т.27. – М., 1977.
5. Волженкин. Коррупция // Современные стандарты в уголовном праве и уголовном процессе. – Сп.-Б., 1998. – 43 с.
6. Вятр Е. Типология политических режимов // Лекции по политологии: В 2 т. – Таллинн, 1991. – Т.1.
7. Дослідження Центру Разумкова // Журнал «Національна безпека і оборона». – 2009. – №7.
8. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 №3206–17 (Редакція від 12.08.2012).
9. Корчагин А. Г., Иванов А. М. Сравнительное исследование коррупционных и служебных преступлений. – Владивосток, 2001.
10. Михальченко М., Михальченко О., Невмержицкий С. Корупція в Україні: політико-філософський аналіз: монографія / М. Михальченко, О. Михальченко, С. Невмержицкий. – К.: ППЕНД ім. І. Ф. Курбаса НАН України, 2010. – 615 с.
11. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): монографія / М. І. Мельник. – К.: Юрид. думка, 2004. – 400 с.
12. Мельник М. І. Політична корупція: сутність, чинники, засоби протидії // Журнал Центру Разумкова «Національна безпека і оборона». – 2009. – №7.
13. Політичні ризики і політична стабільність в Україні / Документ УНЦПД з оцінювання глибини політичних ризиків. Вип.3. Вплив політичної корупції на політичний процес. Жовтень, 2009 р. – Режим доступу: http://www.ucipr.kiev.ua/files/books/Political_risks3_Oct2009u.pdf //
14. Прес-конференція Президента України В. Ющенка «Відповідальність. Законність. Вибір народу», 12 квітня 2007 // Офіційний сайт Президента України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>
15. Роуз–Аккерман С. Коррупция и государство. Причины. Следствия. Реформы. – М., 2003.
16. Хабермас Ю. Постнациональная констелляция и будущее демократии // Политические работы / Сост. А. В. Денежкина; пер. с нем. Б. М. Скуратова. – М.: Праксис, 2005. – 368 с.
17. Шабалин В. А. Политика и преступность // Государство и право. – 1994.
18. Corruption, A Review of Contemporary Research. – Chr. Michels Institute, Bergen, 2001. – Режим доступу: <http://www.u4.no> // Jens Chr. Andvig and Odd Helge Fjeldstad with Inge Amundsen, Tone Sissener and Tina Soreide.
19. Jakobs J. B. Dilemmas of Corruption Control // Political Corruption in Transition. A Skeptics Handbook / Ed.: by Kotkin S., Sajo A. – Budapest, 2002.
20. Heidenheimer A., Johnston M., Levine V. Corruption: A Handbook. New Brunswick: Transaction Publishers, 1989. – 661 p.
21. Political corruption. An Introduction to the Issues. – Chr. Michels Institute, Bergen, 1999. – Режим доступу: <http://www.cmi.no> // Inge Amundsen.
22. Sajo A. Introduction // Political Corruption in Transition. A Skeptics Handbook. Ed.: by Kotkin S., Sajo A. – Budapest, 2002.
23. Types of corruption and ways of tasking it. Administrative, civil and penal aspects, including the role of the judiciary, of the fight against corruption. Council of Europe Publishing, 1995.

References

1. Aristotel'. Sochinenija. T.4. – M., 1984. – 547 s.
2. Astaf'ev L. V. K voprosu o ponjatii korruptcii // Korruptcija v Rossii: Sostojanie i problemy: Materialy nauchno-prakticheskoy konferencii (26–27 marta 1996 g.). – M.: Moskov. in-t MVD RF, 1996.

3. Bartoshek M. Rimskoe pravo. Ponjatie, terminy, opredelenija. – M., 1989.
4. Bol'shaja sovetskaja jenciklopedija. T.27. – M., 1977.
5. Volzhenkin. Korrupcija // Sovremennye standarty v ugovnom prave i ugovnom processe. – Sp.–B., 1998. – 43 s.
6. Vjatr E. Tipologija politicheskikh rezhimov // Lekcii po politologii: V 2 t. – Tallinn, 1991. – T.1.
7. Doslidzhennja Centru Razumkova // Zhurnal «Nacional'na bezpeka i oborona». – 2009. – №7.
8. Zakon Ukrainy «Pro zasady zapobigannja i protydii korupcii» vid 07.04.2011 №3206–17 (Redakcija vid 12.08.2012).
9. Korchagin A. G., Ivanov A. M. Sravnitel'noe issledovanie korrupcionnyh i sluzhebnyh prestuplenij. – Vladivostok, 2001.
10. Myhal'chenko M., Myhal'chenko O., Nevmerzhyč'kyj Je. Korupcija v Ukraini: polityko-filosofskij analiz: monografija / M. Myhal'chenko, O. Myhal'chenko, Je. Nevmerzhyč'kyj. – K.: IPIEND im. I. F. Kurbasa NAN Ukrainy, 2010. – 615 s.
11. Mel'nyk M. I. Korupcija – korozija vlady (social'na sutnist', tendencii ta naslidky, zahody protydii): monografija / M. I. Mel'nyk. – K.: Juryd. dumka, 2004. – 400 s.
12. Mel'nyk M. I. Politychna korupcija: sutnist'. chynnyky, zasoby protydii // Zhurnal Centru Razumkova «Nacional'na bezpeka i oborona». – 2009. – №7.
13. Politychni ryzyky i politychna stabil'nist' v Ukraini / Dokument UNCPD z ocinjuvannja glybiny politychnykh ryzykiv. Vyp.3. Vplyv politychnoi korupcii na politychnyj proces. Zhovten', 2009 r. – Rezhym dostupu: http://www.ucipr.kiev.ua/files/books/Political_risks3_Oct2009u.pdf
14. Pres-konferencija Prezydenta Ukrainy V. Jushhenka «Vidpovidal'nist'. Zakonnist'. Vybir narodu», 12 kvitnja 2007 // Oficijnyj sajt Prezydenta Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://www.president.gov.ua>
15. Rouz–Akerman S. Korupcija i gosudarstvo. Prichiny. Sledstvija. Reformy. – M., 2003.
16. Habermas Ju. Postnacional'naja konstelljacija i budushhee demokrati // Politicheskie raboty / Sost. A. V. Denezhkina; per. s nem. B. M. Skuratova. – M.: Praksis, 2005. – 368 s.
17. Shabalin V. A. Politika i prestupnost' // Gosudarstvo i pravo. – 1994.
18. Corruption, A Review of Contemporary Research. – Chr. Michels Institute, Bergen, 2001. – Rezhym dostupu: <http://www.u4.no> // Jens Chr. Andvig and Odd Helge Fjeldstad with Inge Amundsen, Tone Sissener and Tina Soreide.
19. Jakobs J. B. Dilemmas of Corruption Control // Political Corruption in Transition. A Sceptics Handbook / Ed.: by Kotkin S., Sajo A. – Budapest, 2002.
20. Heidenheimer A., Johnston M., Levine V. Corruption: A Handbook. New Brunswick: Transaction Publishers, 1989. – 661 p.
21. Political corruption. An Introduction to the Issues. – Chr. Michels Institute, Bergen, 1999. – Rezhym dostupu: <http://www.cmi.no> / Inge Amundsen.
22. Sajo A. Introduction // Political Corruption in Transition. A Sceptics Handbook. Ed.: by Kotkin S., Sajo A. – Budapest, 2002.
23. Types of corruption and ways of tasking it. Administrative, civil and penal aspects, including the role of the judiciary, of the fight against corruption. Council of Europe Publishing, 1995.

Shaikhalieva Yu. A., PhD student, Kyiv National Taras Shevchenko University (Ukraine, Kyiv), yunasheikh@gmail.com

Corruption as the phenomenon of political and legal processes

The article deals with the essence and peculiarities of corruption as the phenomenon of political and legal processes. Much attention is given to identifying the differences between the official and scientific interpretation of the term «corruption» and «political corruption».

Through the study of concepts of foreign and national scientists on the nature of corruption and political corruption, is analyzed the specificity of political corruption, its differences from other forms of corruption on the subjects, their goals, content and nature of the action.

To expand the logical inter transition historical stages of social and political attitudes to the problem of political corruption has been applied the dialectical method of research; structural-functional method – for the investigation of corruption as a multifaceted, systemic phenomenon by identifying its components and the provision of qualitative characteristics.

To expand a logical mutual transition of historical stages of the socio-political attitude to the problem of political corruption were applied the dialectical method of research; structural-functional method – for the investigation of corruption as a multifaceted, systemic phenomenon by identifying its components and the provision of qualitative characteristics.

The features of the political and legal regulation of the fight against corruption in Ukraine and abroad are also determined.

Keywords: corruption, political corruption, political behavior, political process, democratic institutions, graft, political responsibility, the criminalization of power, anti-corruption policy.

Шаїхалієва Ю. А., аспірантка, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), yunasheikh@gmail.com

Коррупция как политико-правовое явление

Определены сущность и особенности феномена коррупции как политико-правового явления. Особое внимание уделено выявлению разногласий между официальным и научным толкованием понятий «коррупция» и «политическая коррупция».

Через исследования концепций зарубежных и отечественных ученых о природе коррупции и политической коррупции, проанализирована специфика политической коррупции, ее отличия от других видов коррупции по субъектам, их целям, содержанию и характеру действий.

Для раскрытия логического взаимоперехода исторических стадий общественно-политического отношения к проблеме политической коррупции было применено диалектический метод исследования; структурно-функциональный метод – для исследования коррупции как многоаспектного, системного явления через выявление ее составляющих и предоставления им качественных характеристик.

Также исследуются особенности политико-правового регулирования борьбы с коррупцией в Украине и зарубежных странах.

Ключевые слова: коррупция, политическая коррупция, политическое поведение, политический процесс, демократические институты, взяточничество, политическая ответственность, криминализация власти, антикоррупционная политика.

УДК 352.07–027.555(477)

Гладій В. І., аспірант кафедри політології, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (Україна, Івано-Франківськ), hladii.vasyli@rada.gov.ua

Діяльність громадського сектору як чинник впливу на ефективність органів місцевого самоврядування

Визначено основні механізми впливу громадського сектору, які підвищують ефективність діяльності органів місцевого урядування. Використання системного, структурно-функціонального, соціологічного підходів дозволило зробити висновки, що питання участі населення у місцевих справах, посилення застосування контрольних заходів з боку громадськості повинно стати одним із пріоритетних напрямів для реалізації євроінтеграційної політики в Україні. Національне законодавство наділяє громаду комплексом механізмів, що дозволяють здійснювати вплив на роботу муніципальних структур. Проте констатовано обмеженість їхнього використання у практиці взаємодії громади та місцевого самоврядування. Аналіз специфіки застосування механізму громадських слухань свідчить про наявність низки бар'єрів, що стримують вплив громадян на роботу місцевих органів. До процесу прийняття участі у роботі місцевих органів широкі верстви населення мають можливість залучатися за допомогою громадських організацій, громадських рад, органів самоорганізації населення (найвідлішим прикладом яких є ОСББ).

Ключові слова: органи місцевого самоврядування, децентралізація, громада, місцева влада, громадська рада, громадське слухання, громадська організація.

Проведення реформи місцевого самоврядування передбачає застосування комплексного підходу, який полягає у тому, що ефективність повноважень та ресурсів може бути забезпечена збалансованим застосуванням механізмів підконтрольності та підзвітності органів місцевого самоврядування. Відсутність таких механізмів призведе до підвищення рівня закритості місцевої еліти та обмеження участі громади в управлінні містом самими лише виборами.

Тому втілення реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, з одного боку, актуалізує необхідність вдосконалення громадського